

ks. bp prof.dr hab. Henryk Wejman
Instytut Nauk Teologicznych Wydziału Teologicznego US
Szczecin

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr lic. Wojciecha Jokiela:

Miłość i miłosierdzie w utworach poetyckich siostry Faustyny Kowalskiej w świetle Pisma świętego

napisanej pod kierunkiem ks. bp prof. dr hab. Andrzeja Siemieniewskiego przy
współdziale promotora pomocniczego ks. dr. Mirosława Kiwki
na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu

Zauważalne we współczesnej rzeczywistości przekonanie o samowystarczalności człowieka przy jednoczesnym zorientowaniu z jego strony na sprawy doczesne uzasadnia podjęcie przez mgr lic. Wojciecha Jokiela kwestii miłości i miłosierdzia jako formy i sposobu duchowego rozwoju człowieka w rozprawie: *Miłość i miłosierdzie w utworach poetyckich siostry Faustyny Kowalskiej w świetle Pisma świętego*. Owa rozprawa zostanie poddana ocenie w trzech aspektach: metodologicznym, merytorycznym i formalnym.

1. Metodologiczna wartość rozprawy

Dysertacja, która składa się ze spisu treści, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii i aneksu, prezentującego wiersze św. siostry Faustyny, w sposób logiczny ukazuje proces postępowania badawczego. We wstępie zostały zawarte istotne dla efektywności badań elementy, a mianowicie: wyraźnie zarysowany zakres literatury źródłowej, jasno określony cel i trafnie sformułowana metoda (s.7-13). Oprócz wyżej wskazanych elementów wstęp zawiera również uzasadnienie oryginalności podjętego w rozprawie problemu. Przytaczając podstawowe opracowania na temat życia i duchowości siostry Faustyny Kowalskiej w wydaniu takich osób, jak: ks. prof. I. Różycki, ks. prof. J. Machniak, ks. prof. S. Urbański, ks. prof. A. Witko, s. E. Siepak, Doktorant starał się pokazać oryginalność własnego ujęcia. Tkwi ono w ukazaniu stopnia korelacji podkreślanych przez siostrę Faustynę Kowalską w jej twórczości poetyckiej wartości miłości i miłosierdzia z ich prezentowaniem przez Stary i Nowy Testament. Choć uzasadnienie oryginalności ujęcia kwestii nie jest obszerne, to jednak wystarczające (s. 8). Na uwagę zasługuje staranność w stosowaniu metod: najpierw analitycznej (analiza materiału źródłowego) i w końcu syntetycznej (wyciąganie wniosków z analiz materiału źródłowego i prezentacja ogólnych wniosków). Staranność ta ujawnia się tak we wnikliwości analiz materiału źródłowego, jak i w konsekwencji ich przedstawiania w poszczególnych paragrafach według pewnego schematu: zapowiedź problematyki, właściwy *corpus* analiz, syntetyczne podsumowanie. To nadaje rozprawie naukowego charakteru. Całości dopełnia metodologicznie poprawnie zredagowane zakończenie, w którym Doktorant nie tylko sformułował zasadne wyniki badań, ale także zasugerował perspektywy dalszych poszukiwań w tej materii. Na uwagę zasługuje również dobrze sporządzona bibliografia, która w całości liczy 132 pozycje, w tym 4 pozycje źródłowe, a pozostałe, to dokumenty Nauczycielskiego Urzędu Kościoła (13 pozycji), źródła encyklopedyczne (15 pozycji), opracowania (39 pozycji) i literatura pomocnicza (61 pozycji). Oceniając pracę od strony metodycznej, należy stwierdzić, że Doktorant wykazał się pracowitością w poszukiwaniu materiału dla refleksji naukowej, cierpliwością w jego systematyzowaniu i wnikliwością w jego analizowaniu.

2. Merytoryczna wartość rozprawy

W warstwie merytorycznej rozprawa zawiera wiele cennych refleksji. Wydobywa z materiału źródłowego, wspartego literaturą przedmiotu, kwestie ważne dla ukazania doniosłości poezji siostry Faustyny Kowalskiej zaprezentowanej przez nią w *Dzienniczku* na temat miłości i miłosierdzia w zestawieniu z tekstami biblijnymi.

Pierwszym osiągnięciem rozprawy, podnoszącym jej walory merytoryczne, są rozważania dotyczące istoty i znaczenia pojęć: miłości i miłosierdzia stosowanych w Piśmie świętym (s. 14-49). Doniosłość oceny tej części rozprawy polega na odstąpieniu zawartości treściowej tych dwóch pojęć, tj. miłości i miłosierdzia występujących w trzech podstawowych wersjach językowych Pisma świętego – hebrajskiej, greckiej i łacińskiej. Doktorant był w stanie w oparciu o dane źródłowe zdefiniować miłość i miłosierdzie, tak w wymiarze boskim, jak i ludzkim, jak są one ukazywane w Piśmie świętym. Doktorant określił miłość jako relację osoby do innej osoby, którą kieruje wola, a której towarzyszy w większym lub mniejszym stopniu poznanie rozumowane często zabarwione uczuciem. Określając tak miłość, wyróżnił trzy jej rodzaje. Pierwszym adresatem miłości jest Bóg, następnym jest miłość do samego siebie (szacunek do siebie), a kolejnym miłość do bliźniego. Z kolei miłosierdzie Doktorant określił jako rodzaj miłości, który wyraża się w gotowości wspomaganie przez człowieka osoby potrzebującej i przeżywania jej niedoli jako swojej własnej. Tak rozumiane miłosierdzie w stosunkach międzyludzkich nie jest nigdy – dodał Doktorant w swojej refleksji, przywołując nauczanie Jana Pawła II – aktem czy procesem jednostronnym, lecz zawsze ma wymiar dwustronny. Nie tylko jedna strona obdarowuje, ale także i ta druga strona daje. Szczytowym objawieniem miłości i miłosierdzia Bożego do człowieka jest Jezus Chrystus. Za jego przykładem ludzie mają być dla siebie nawzajem miłosierni. Ustalenie przez Doktoranta treści tych dwóch pojęć: miłości i miłosierdzia zostało w dalszej części rozdziału pogłębione przez analizę terminów hebrajskich, greckich i łacińskich. Przez te analizy treściowe pojęć miłości i miłosierdzia Doktorant nie tylko odstąpił mentalność autorów natchnionych, ale stworzył swego rodzaju *matrycę* dla porównywania kwestii miłości i miłosierdzia podjętej przez siostrę Faustynę w jej poezji zawartej w *Dzienniczku*.

Następną kwestią rozprawy, która podnosi jej walory merytoryczne, to refleksja nad formami miłości i miłosierdzia Boga, oraz ludzkiej miłości i miłosierdzia występujących w księgach Starego Testamentu (s. 50-157). W oparciu o analizę starotestamentowych ksiąg biblijnych Doktorant uwypuklił obraz Boga jako Stwórcy i Ojca, Przyjaciela i Oblubieńca, a także jako sprawiedliwego i miłosiernego Sędziego. W tych obrazach Boga Doktorant zawarł różnorodność odcieni Bożej miłości miłosiernej. W zakres refleksji w tej części rozprawy Doktorant wkomponował analizy miłości i miłosierdzia ludzkiego, które w jego ujęciu przejawiały się w miłości człowieka do Boga, oraz w postawie miłosierdzia człowieka do członków najbliższej rodziny, czy innych potrzebujących z kręgu narodu wybranego. Dokonując analiz starotestamentowej Bożej i ludzkiej miłości i miłosierdzia, Doktorant tym samym stworzył podstawę dla późniejszej analizy wierszy św. siostry Faustyny na temat miłości i miłosierdzia Boskiego i ludzkiego.

Kolejną zdobyczą rozprawy, uwypuklającą jej walory merytoryczne, to refleksja nad przejawami miłości i miłosierdzia Bożego i ludzkiego podjętych w księgach Nowego Testamentu (s. 158-251). Bazując na analizie literatury źródłowej, tj. tekstów Nowego Testamentu i komentarzy do nich, Doktorant zaprezentował istotę miłości i miłosierdzia Bożego i ludzkiego. Pokazał w swoich analizach, że w sposób najgłębszy te wartości zrealizował Jezus Chrystus, który je urzeczywistnił najpierw w tajemnicy wcielenia, następnie w ziemskiej działalności wśród ludu, poprzez nauczanie (przypowieści) i czynienie miłosierdzia innym, a ostatecznie w tajemnicy paschalnej, tj. w męce, śmierci, zmartwychwstaniu, wniebowstąpieniu i zesłaniu Ducha Świętego, oraz w ustanowieniu Kościoła. W swoich analizach w tym rozdziale Doktorant nie omieszkał podjąć kwestii miłości i miłosierdzia ludzkiego. W zakresie tej części refleksji Doktorant jednoznacznie

wskazał na motyw, jaki winien przyświecać wiernym w ich czynieniu miłosierdzia innym, a którym winno być zawsze nauczanie Jezusa Chrystusa i Jego postawa miłosierdzia względem każdego człowieka, oraz odślonił zachowania pierwotnego Kościoła w zakresie wzajemnego okazywania sobie miłosierdzia.

I wreszcie ostatnią zdobyczą rozprawy, podkreślającą jej walory merytoryczne, to refleksja nad różnymi odcieniami miłości i miłosierdzia Bożego i ludzkiego w poezji św. siostry Faustyny Kowalskiej (s. 252-315). Zestawiając teksty poetyckie św. siostry Faustyny z zobrazowaniem Bożej miłości miłosiernej i ludzkiego miłosierdzia w Piśmie Świętym Starego i Nowego Testamentu, Doktorant ukazał wieloraką barwę miłosnej relacji Mistyczki z Bogiem w Trójcyjedyńm, który dla niej był Stwórcą, Panem, Ojcem, Oblubieńcem i Wspomożycielem w cierpieniach, z Jezusem Chrystusem jako Miłosierdziem Wcielonym i Odkupicielem, z Maryją - Matką Boga i Kościoła, oraz zaprezentował różne odcienie miłosierdzia ludzkiego, które jako pomoc człowieka względem potrzebujących winno wpierv wypływać z jego zaufania Bogu, a następnie przejawiać się w czynie, słowie i modlitwie. W ten sposób Doktorant pokazał, że w poezji św. siostry Faustyny występują liczne wątki biblijne, przede wszystkim w zakresie jej doświadczenia Boga jako miłosiernego Stwórcy, Ojca, Oblubieńca, Wspomożyciela i Odkupiciela, a tym samym udowodnił, że treść poezji Świętej w zakresie miłości i miłosierdzia Bożego i ludzkiego ściśle koreluje z treścią Starego i Nowego Testamentu w tym właśnie aspekcie.

W podsumowaniu recenzji w jej wymiarze merytorycznym, należy stwierdzić, że Doktorant osiągnął, określony w tytule pracy, cel badawczy. Na bazie analiz ksiąg biblijnych Starego i Nowego Testamentu i komentarzy do nich, stanowiących materiał źródłowy, Doktorant był w stanie zaprezentować jeden z wielu wymiarów duchowości siostry Faustyny, jakim było jej uwielbianie Boga poprzez poezję, a zarazem potrafił odślonić wartość tej poezji dla współczesnych badań w dziedzinie teologii duchowości i dla praktyki życia duchowego ze strony wiernych w obecnej rzeczywistości. Przez swoje badania przybliżył, na przykładzie życia i poetyckiego usposobienia siostry Faustyny, współczesnemu człowiekowi możliwość jednoczenia się z Bogiem i jednocześnie ukazał aktualność nauczania tejże Świętej.

Mimo wskazanych powyżej osiągnięć rozprawy, jej analiza pobudza do postawienia pytań, które nasunęły się w trakcie jej studiowania. Na s. 257 Doktorant zapisał następujące zdanie: *Mistyczka wyraźnie stwierdziła więc, że dzieło powołania człowieka do istnienia motywowane jest jedynie miłością Bożą.* Ten zapis jest konkluzją analizowanego wcześniej wiersza siostry Faustyny, w którym faktycznie zapisała, że jej powołanie do bytu z nicości jest dziełem Boga i że czyni On to z miłości. Ale w Dzienniczku po nr 1743 siostra Faustyna napisała takie słowa: *Boże, Któryś z miłosierdzia swego powołać raczył z nicości do bytu rodzaj ludzki. Z hojnością obdarzyłeś go naturą i łaską.* W związku z tymi zapisami nie można nie postawić pytania, czy dzieło stworzenia człowieka jest, w rozumieniu siostry Faustyny dziełem miłości Boga, jak to stwierdził Doktorant w swojej wypowiedzi, czy też jest dziełem Jego miłosierdzia? A przy tej okazji nasuwa się kolejne pytanie, jak siostra Faustyna ujmuje relację pomiędzy miłością Boga a Jego miłosierdziem?

Z kolei na s. 296 Doktorant napisał: *Mistyczka pochyliła się z zadumą nad tajemnicą Wcielenia – i wyraźnie stwierdziła, że wynikało ono jedynie z niezgłębionego miłosierdzia Bożego dla ludzi. Co ważne, s. Faustyna podkreśliła, że zbawienie pośrednio przyszło na świat dzięki zgodzie i posłuszeństwu Niepokalanej – stąd nieco zaskakujące słowa wiersza, że zbawienie przyszło przez Maryję i właśnie przez Niepokalaną dane jest ludziom żyć na wieki.* Trzeba dodać, że w tym zdaniu chodzi o wiersz z Dz. 161, zwr. 1-7. Pytanie odnosi się do użytego przez Doktoranta w tej wypowiedzi sformułowania: *stąd nieco zaskakujące słowa wiersza, że zbawienie przyszło przez Maryję.* Co kierowało Doktorantem, że w swoim przekazie użył sformułowania *zaskakujące słowa wiersza*?

Myślę, że Doktorant w tym kontekście zastosował bardzo duży skrót myślowy, a wystarczyło nieco dogłębniej pochylić się nad analizą wiersza siostry Faustyny i jej podejścia do kwestii wcielenia Chrystusa i nie byłoby tego zapytania!

Powyższe wątpliwości nie umniejszają wartości rozprawy. Jej merytoryczna strona jest poprawna. Wyszczególnione wyżej kwestie, mimo zgłoszonych zapytań, pozwalają na wystawienie jej wysokiej oceny.

3. Formalna wartość rozprawy

Rozprawa mgr lic. Wojciecha Jokiela jest poprawna również od strony formalnej. Jej język jest komunikatywny, a sam wydruk przygotowany starannie.

Pewne korekty byłyby jednak potrzebne w tekście. Bowiem występują w nim błędy w interpunkcji (dotyczą one w przeważającej mierze stawiania w nieodpowiednim miejscu przecinków, lub ich nie stawiania) (np. s. 23. 24. 27, itd.), lub tzw. literówek (s. 10. 252. 296. 321, itd.).

Mimo tych uchybień, które wynikają raczej z niedopatrzenia niż świadomego działania, rozprawa pod względem formalnym nie budzi zastrzeżeń.

4. Wniosek końcowy

Dokonana recenzja rozprawy doktorskiej mgr lic. Wojciecha Jokiela upoważnia do wyrażenia zasadnego uznania dla jego naukowo-teologicznych kwalifikacji. Doktorant wykazał się znajomością literatury przedmiotu, umiejętnością jej interpretacji i ukazania własnych wyników badań na tle cytowanej literatury. Przedstawił precyzyjnie sformułowany projekt badań, spełniający kryteria metodologicznej poprawności, a następnie z sumiennością go przeprowadził. W ocenie i interpretacji wyników badań Doktorant wykazał się naukową bezstronnością.

Z przekonaniem stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr lic. Wojciecha Jokiela spełnia wymagania stawiane przez *Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (art. 13, ust. 1). Dlatego występuję z wnioskiem do Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu o dopuszczenie mgr lic. Wojciecha Jokiela do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

+ *Henryk Wejman*

ks. bp prof. dr hab. Henryk Wejman

Szczecin, 5 sierpnia 2023